

PLAN RADA
06.05.2020. GODINE

GRAĐANSKOPRAVNI DELIKTI

1. Pojam i karakteristike građanskog delikta

Da se podsetimo: Ljudske radnje kao pravne činjenice dele se na dozvoljene voljne ljudske radnje (pravni poslovi) i nedozvoljene ljudske radnje – delikte u građanskopravnom smislu odnosno građanskopravne delikte (građanski delikti).

Građanski delikt bi se mogao definisati kao protivpravno ponašanje koje se sastoji u aktivnom ponašanju (činjenju) ili u pasivnom ponašanju (propuštanju činjenja ili trpljenju) kojim se drugome nanosi šteta, a usled nastanka štete, nastupa odgovornost za štetu, koja obavezuje štetnika da oštećenom naknadi štetu. Osnovne karakteristike građanskog delikta su sledeće: protivpravnost ponašanja i nedopuštena šteta, odgovornost za prouzrokovanu štetu i obaveza na naknadu štete.

2. Protivpravnost ponašanja (štetni događaj) i nedopuštena šteta

2.1 Opšte napomene

Građanski delikt je protivpravno ponašanje tj. ponašanje koje je u suprotnosti sa pozitivnim objektivnim pravom ili moralnim normama određene društvene zajednice. Protivpravnost se mora shvatiti kao sukob radnji pravnih subjekata sa normativnim zahtevom, koji je upućen pravnim subjektima i odnosi se na određeno ponašanje koje se u konkretnom slučaju traži od pravnih subjekata kao adresata opšte pravne norme ili moralne norme. Prema tome, određeno ponašanje se može smatrati građanskim deliktom jedino ako pozitivna opšta pravna norma ili moralna norma vezuje sankciju kao posledicu za to ponašanje koje je uslov postojanja građanskog delikta. Kod građanskog delikta, protivpravnost se ne sastoji samo u suprotnosti određenog ponašanja opštim pravnim normama građanskog prava, već i u suprotnosti određenog ponašanja opštim pravnim normama drugih grana prava, kao što je npr. krivično ili upravno pravo. Kad bi bilo drugačije, pravna zaštita subjektivnih građanskih prava bi bila nedovoljna. Zato se građanski delikt definiše kao protivpravno ponašanje tj. ponašanje koje je u suprotnosti sa pozitivnim objektivnim pravom ili moralnim normama određene društvene zajednice, a ne kao ponašanje koje je u suprotnosti sa pozitivnim objektivnim građanskim pravom. Protivpravno ponašanje kojim se prouzrokuje nedopuštena šteta može biti aktivno ili pasivno.

Aktivnim ponašanjem (*commissio*) pravni subjekt preduzima radnju koja se sastoji u činjenju¹. Pasivnim ponašanjem, pravni subjekt nešto propušta, ne čini (*ommissio*) i ono se može

¹ Npr. kad neko drugome pocepa odelo ili mu zada udarac usled čega mu povredi neki deo tela.

sastojati u: (1) propuštanju radnje za koju postoji dužnost da se učini² ili (2) trpljenju nečega na šta se nema dužnost trpljenja tj. trpljenju nečega što se ne bi smelo trpeti³.

Razlikovanje između aktivnog i pasivnog protivpravnog ponašanja, važno je zbog tereta dokazivanja. Teret dokazivanja kod aktivnog ponašanja štetnika, usled kojeg je nastala šteta za oštećenog, snosi oštećeni. To znači da će najpre oštećeni morati dokazati da je pretrpeo oštećenje na svojim pravnim dobrima, koja mogu biti lična, intelektualna i/ili imovinska (npr. svojinska), ukoliko su pravno zaštićena. Tek kada oštećeni dokaže da je pretrpeo oštećenje, teret dokazivanja pada na štetnika koji je dužan dokazati da nije odgovoran za oštećenje. To je zato što u našem pravu važi pravno pravilo da je načelno dužan naknaditi štetu onaj koji ju je prouzrokovao⁴: “*Res ipsa loquitur*”. Teret dokazivanja kod pasivnog ponašanja štetnika usled kojeg je nastala šteta za oštećenog, snosi štetnik. To znači da će štetnik morati dokazati da je preduzeo (a ne propustio) radnju koju je bio dužan preduzeti, da do oštećenja pravnih dobara oštećenog ne dođe tj. štetnik mora dokazati da nije odgovoran za prouzrokovanu štetu.

Posledica protivpravnog ponašanja kao šetnog događaja mora biti nedopuštena šteta. Nedopuštena šteta je ona koja je nastala iz povrede opštih pravnih normi objektivnog prava ili povrede moralnih normi čiji je cilj zaštita pravnih dobara i osiguranje od nedopuštene štete. Opšte pravilo o nedopuštenosti štete glasi: Nikome ne nanositi štetu – *Neminem laedere*. Dakle, za postojanje građanskog delikta potrebno je postojanje šetnog događaja i nedopuštene štete.

2.2 Slučajevi kada se isključuje nedopuštenost šetnog događaja i nedopuštenost štete

Nužna odbrana. Fizičko lice koje u nužnoj odbrani prouzrokuje štetu napadaču, nije odgovorno za nastalu štetu, osim ako je prekoračilo nužnu odbranu. Nužna odbrana je dozvoljena samopomoć i kao u krivičnom pravu, to je ona odbrana koja je neophodno potrebna da izvršilac od sebe ili drugog odbije istovremeni protivpravni napad. Ako neko prekorači granice nužne odbrane, on odgovara za štetu nastalu prekoračenjem, kao za svako drugo protivpravno ponašanje tj. odgovara za šetni događaj.

Dozvoljena samopomoć. Dozvoljena samopomoć postoji kad fizičko lice otklanja povredu svog prava u vreme kad mu neposredno pretila opasnost od povrede prava, pod uslovom da je samopomoć kao zaštita nužna i da način otklanjanja povrede prava odgovara potrebi da se opasnost od povrede prava otkloni, a pri tom šteta nastala usled dozvoljene samopomoći mora biti manja od štete, koja bi nastala da samopomoć nije preduzeta. Fizičko lice koje je pribeglo dozvoljenoj samopomoći radi otklanjanja povrede svojih prava, nije odgovorno za štetu koja nastane.

² Npr. kad vlasnik kuće, ispred svoje kuće, vidljivim znakom ne obeleži da se popravljaju krov na kući, pa prolazniku koji ne zna za tu činjenicu, sa krova padne crep na glavu i povredi ga.

³ Npr. čuvar u biblioteci dozvoljava svom prijatelju koji nije član biblioteke, da stalno uzima knjige na čitanje, sve dok ovaj konačno jednu knjigu ne upropasti ili ne izgubi.

⁴ Član 154. Zakona o obligacionim odnosima

Pristanak oštećenog. Pristanak oštećenog postoji kada oštećeni dozvoli drugome da preduzme neke radnje kojima se prouzrokuje šteta. Lice koje je preduzelo radnju kojom se prouzrokuje šteta neće biti odgovorno za nastalu nedopuštenu štetu, ako je na tu štetu pristao oštećeni.

2.3 Slučajevi kada je isključena nedopuštenost štetnog događaja, ali nije isključena nedopuštenost štete

Stanje nužde. Pod stanjem nužde podrazumeva se krajnja nužda i nužna odbrana. Stanje nužde postoji kad neko prouzrokuje štetu radi toga da od sebe ili drugog otkloni istovremenu neskrivljenu opasnost. Ako se takvom štetom otklanja veća opasnost, štetni događaj je dopušten. Međutim, za nedopuštenu štetu koja je nastala za lice u stanju nužde, odgovaraće lice koje je krivo za nastanak opasnosti štete ili lice od kojeg je otklonjena opasnost štete. Dakle, da bi postojao građanski delikt, potrebno je da na strani oštećenog nastane šteta i to nedopuštena šteta, jer bez nastanka štete, nema odgovornosti za štetu, a bez odgovornosti za štetu nema obaveze na naknadu štete.

2.4 Šteta

Sa pravnog stanovišta, šteta je svako oštećenje nastalo zbog diranja u prava ili u pravom zaštićene interese. Karakteristike štete su: (1) Istinitost je uslov za postojanje štete, pa šteta mora biti istinita. Sumnja da li šteta postoji, najčešće se javlja kod neimovinske štete, u slučaju npr. štete koju neko trpi ali je ne oseća, a to su bolovi usled nesvestice. (2) Šteta se vremenom menja, pa prema vremenskom momentu, u kojem oštećeni traži naknadu štete, šteta može biti prošla ili buduća. Ako je šteta buduća, ona može biti izvesna ili neizvesna. (3) Trajnost štete je uslov za postojanje štete, pa ona ne sme da traje kratko vreme. (4) Šteta mora biti pravno priznata. Ukoliko šteta nije pravno priznata tj. priznata objektivnim pravom, ne nastaje obaveza na naknadu štete. Nije teško utvrditi šta se priznaje kao imovinska šteta. To je gubitak na objektu građanskopravnog odnosa i time gubitak postojećeg subjektivnog građanskog prava na taj objekat, kao i troškovi izazvani uspostavljanjem predašnjeg stanja. Kod neimovinske štete, još uvek se traže kriterijumi koji bi bili odlučujući za priznavanje te štete, pa se tako traže granice prava ličnosti i u teoriji se prikazuje uticaj razvoja tehnike i primene rezultata tog razvoja, na fizički i psihički integritet čovekove ličnosti, s tim što se ne radi samo o opasnosti u saobraćaju, već i o opasnosti diranja u ličnu sferu tehničkim sredstvima itd.

Šteta može nastati kako u vezi sa povredom postojeće obaveze iz građanskopravnog odnosa nastalog povodom zaključenog pravnog posla, npr. ugovora (ugovorna odgovornost za štetu), tako i povodom građanskog delikta (vanugovorna odgovornost za štetu). U oba slučaja, u odnosu na štetom pogođeno pravno dobro ili pravom zaštićeni interes, šteta se deli na imovinsku i neimovinsku. Kako je već rečeno, i kod imovinske i kod neimovinske štete, šteta može biti postojeća ili buduća. Buduća šteta može biti sasvim izvesna i kod imovinske štete to je izmakla korist, a može biti neizvesna tj. verovatna šteta i kod neimovinske štete to je izgubljena dobit.

2.5 Imovinska šteta

Stvarna šteta ili obična šteta (damnum emergens). Obična šteta je gubitak upotrebe stvari koja je uništena ili pokvarena, to je tzv. ekonomska šteta. Npr. ako je došlo do oštećenja poljoprivredne mašine, vlasnik iste ne može je koristiti, a ima troškove oko popravke ili kupovine nove mašine.

Buduća šteta ili izmakla korist (lucrum cessans). Izmakla korist je gubitak buduće koristi koju bi oštećeni izvesno stekao da nije bilo štetnikovog protivpravnog ponašanja. U datom primeru, zbog oštećenja poljoprivredne mašine, vlasnik te mašine neće moći da proizvede određene proizvode koje je mogao prodati i od prodaje ostvariti ekonomsku korist.

2.6 Neimovinska šteta

Opšte napomene. Neimovinska šteta se u pravnoj teoriji često naziva moralna šteta. Javlja se u različitim vidovima i zajedno sa imovinskom štetom, a to su opšti slučajevi neimovinske štete usled bolova (fizičkih i psihičkih) i straha.

Šteta zbog fizičkih bolova. Šteta zbog fizičkih bolova je ona šteta koja je nastala usled povrede fizičkog integriteta tj. tela fizičkog lica. Fizički bol se priznaje kao šteta kad se ispune određeni uslovi. (1) Prvi uslov je da se radi o teškom fizičkom bolu usled povrede fizičkog integriteta. Ocenu o fizičkom bolu daju dva stručnjaka: neuropsihijatar daje mišljenje o ličnosti, o vremenu nastanka bola i o kvalitetu bola, a traumatolog daje mišljenje o kontinuitetu bola, intenzitetu straha i o dejstvu sredstava za umanjeње bolova. (2) Drugi uslov je, da je zbog povrede fizičkog integriteta nastupilo smanjenje opšte životne aktivnosti. Opšta životna aktivnost je smanjena kad nastupi smanjena funkcionalnost organa, tako da je zbog toga smanjena funkcionalnost organizma, zbog koje povređeni ne može vršiti ili samo uz povećane napore, može vršiti opšte životne funkcije: kretanje, svakidašnje radnje, fiziološke funkcije, zadovoljavanje drugih opštih uobičajenih potreba i interesa u životu. Usled smanjenja opšte životne aktivnosti moguć je i *gubitak sposobnosti za rad* kao imovinska i kao neimovinska šteta (emocionalna šteta)⁵. Usled smanjenja opšte životne aktivnosti moguć je i *gubitak posla* kao imovinska šteta i kao neimovinska šteta⁶. Takođe je moguć i gubitak dalje afirmacije i prilike za redovno školovanje. (3) Treći uslov je da je zbog povrede fizičkog integriteta došlo do gubitka ili oštećenja dela tela tj. do naruženosti, pa usled naruženosti povređeni izgubi posao⁷.

Šteta zbog duševnih bolova. Šteta zbog duševnih bolova je ona koja je nastala usled: (1) pretrpljenih fizičkih bolova, jer fizičke bolove prate i duševni bolovi; (2) narušenog zdravlja zbog

⁵ Npr. povređeni više nije u stanju da obavlja posao policajca ili pilota. Isto tako, npr. stvaralački rad pričinjava zadovoljstvo koje otpada, ako neko izgubi sposobnost za rad (slikar koji u saobraćajnoj nezgodi izgubi ruku), jer gubitak sposobnosti za rad, može predstavljati gubitak zadovoljstva.

⁶ Npr. zbog gubitka posla, može se javiti žalost, ljutnja, strah, pa čak i gubitak zdravlja, a jer je posao oduzet neopravdanim postupkom, pri čemu je sposobnost za rad ostala nesmanjena.

⁷ Npr. glumica je zbog povrede lica u saobraćajnoj nezgodi, ostala bez posla.

povrede fizičkog integriteta; (3) naruženosti usled povrede fizičkog integriteta zbog čega je došlo do gubitka radne sposobnosti ili gubitka posla; (4) povrede časti i ugleda; povreda časti i ugleda je svaka ona radnja kojom se neopravdano nekome uskraćuje poštovanje, krnji ugled ili kojom se protiv nekoga pobuđuje mržnja, prezir odnosno kojom se nastoji neko učiniti smešnim; (5) povrede prava na slobodu zbog neopravdanog pritvaranja ili nasilnog odvođenja; (6) povrede prava ličnosti na ličnu sferu, u koju spada zaštita čovekove tajne, za koju ne postoji javni interes ili interes drugih lica; (7) Smrti ili invalidnosti bliskih lica. Duševni bolovi se priznaju ako nisu beznačajni, a trenutni bolovi se ne priznaju.

Šteta zbog straha. Šteta zbog straha je ona šteta koja je nastala usled intenzivnog i dugotrajnog straha, izazvanog štetnim događajem. Strah može biti *primarni strah*, koji je nastao u vreme nastupanja štetnog događaja i *sekundarni strah*, koji je nastao posle nastupanja štetnog događaja, kao strah za sopstvenu sudbinu.

3. Odgovornost za prouzrokovanu štetu

3.1 Opšte napomene

Za postojanje građanskog delikta, osim štetnog događaja i nedopuštene štete, mora postojati i odgovornost lica koje je štetu prouzrokovalo.

Za razliku od odgovornosti za povredu postojeće obaveze iz zaključenog pravnog posla tzv. poslovne ili ugovorne odgovornosti, odgovornost za prouzrokovanu štetu kod građanskog delikta je tzv. neposlovna ili vanugovorna odgovornost. I kod jedne i kod druge vrste odgovornosti, za prouzrokovanu štetu se može odgovarati po osnovu subjektivne odgovornosti tj. po osnovu postojanja krivice i po osnovu objektivne odgovornosti tj. bez obzira na krivicu.

3.2 Subjektivna odgovornost

Opšte napomene. Subjektivna odgovornost je vezana za fizička lica. Da bi štetnik mogao biti odgovoran za prouzrokovanu štetu, potrebno je da mu se ona može uračunati u krivicu tj. da se njegovo ponašanje može kvalifikovati kao krivica u građanskopravnom smislu. Za ocenjivanje krivice su karakteristična dva elementa: namera i nepažnja.

Namera (umišljaj). Namera je najteži stepen krivice i postoji kada je protivpravno ponašanje preduzeto namerno, a namerno je preduzeto, ako je štetnik bio svestan posledice koja će iz njegovog protivpravnog ponašanja nastupiti, pa je ipak pristao na njeno nastupanje. Namera može biti direktna i eventualna. Kod direktne namere štetnik je zainteresovan za nastupanje posledice, a kod eventualne namere štetnik nije zainteresovan za nastupanje posledice, ali pristaje na nastupanje posledice. Postoji i potencijalna namera, kad štetnik prouzrokuje štetu iz obesti ili pakosti, jer želi štetu i uživa nad štetom i u tom slučaju se pobuda ocenjuje u okviru kvalifikacije namere.

Nepažnja. Nepažnja je manji stepen krivice. Merilo nepažnje je apstraktno, jer se ponašanje štetnika upoređuje sa ponašanjem trećeg lica, prema nekom standardu odnosno uzoru koji u konkretnom slučaju ne postoji, već se samo zamišlja, a taj uzor je prosečan čovek, dobar domaćin tj. dobar privrednik ili dobar stručnjak, pa se ponašanje štetnika smatra nedopuštenim zato što je protivno standardima, koji se traže od običnog čoveka ili dobrog domaćina ili dobrog stručnjaka. Nepažnja može biti svesna i nesvesna, krajnja i obična. Kod svesne nepažnje, štetnik je svestan da iz njegovog postupka može nastupiti štetna posledica, ali olako drži da će je moći sprečiti. Kod nesvesne nepažnje, štetnik nije svestan mogućnosti nastupanja štetne posledice, ali je bio dužan biti svestan te posledice, jer bi toga bio svestan svaki prosečan čovek. Krajnja nepažnja je gruba, teška ili velika nepažnja (*culpa lata*) koja predstavlja zanemarivanje one pažnje koja se očekuje od svakog čoveka. Obična nepažnja (*culpa levis*) je zanemarivanje pažnje koja se traži od naročito brižljivog čoveka tj. dobrog stručnjaka.

3.3 Krug lica koja neće odgovarati za štetu bez obzira na subjektivnu odgovornost tj. krivicu

Fizička lica nesposobna za rasuđivanje. Kod fizičkih lica, usled duševne bolesti ili zaostalog umnog razvoja, može biti dovedena u pitanje sposobnost za rasuđivanje. Ova lica ne odgovaraju za štetu koju drugome prouzrokuju. Za štetu koju oni prouzrokuju, odgovara ono fizičko lice koje je na osnovu zakona, odluke nadležnog organa (organa starateljstva) ili na osnovu ugovora, bilo dužno da vodi nadzor nad njim. Fizičko lice koje je dužno da vodi nadzor, može se osloboditi odgovornosti ako dokaže da je nad fizičkim licem nesposobnim za rasuđivanje, vodilo dužan nadzor ili ako dokaže da bi šteta nastala i pri brižljivom vođenju nadzora.

Maloletnik do navršene sedme godine života. Ovo lice ne odgovara za štetu koju prouzrokuje. Za tu štetu odgovoraju njegovi roditelji, bez obzira na svoju krivicu, a mogu se osloboditi odgovornosti ako postoje razlozi za isključenje odgovornosti ili ako je šteta nastala, dok je maloletnik bio poveren drugom licu, koje će tada biti odgovorno za štetu.

Maloletnik od navršene sedme do navršene četrnaeste godine života. Ovo lice ne odgovara za štetu. Za štetu koju ovo lice prouzrokuje, odgovaraju u svakom slučaju po pravilima o posebnoj odgovornosti, njegovi roditelji kad je šteta nastala usled lošeg vaspitanja, rđavih primera ili porodičnih navika, koje su mu roditelji dali ili se i inače šteta može upisati u krivicu roditeljima. Za štetu koju prouzrokuje ovo lice inače odgovaraju staratelj, škola i druga ustanova koji vode nadzor nad ovim licem, a mogu se osloboditi odgovornosti ako dokažu da su vodili dužan nadzor ili ako dokažu da bi šteta nastala i pri brižljivom vođenju nadzora. Međutim, maloletnik sa navršених četrnaest godina života odgovara za štetu koju prouzrokuje.

Odgovornost neodgovornih fizičkih lica po osnovu pravičnosti. Neodgovorna fizička lica, ipak mogu odgovarati za štetu koju su prouzrokovala i to po osnovu pravičnosti, jer nije pravično da teret štete snosi oštećeni, ako teret štete teže snosi oštećeni nego neodgovorno lice, koje je

prouzrokovalo štetu. Tako će u prvom slučaju, za štetu koju prouzrokuje lice nesposobno za rasuđivanje, a oštećeni naknadu štete ne može dobiti od lica koje je dužno da vodi nadzor nad licem nesposobnim za rasuđivanje, odgovarati štetnik koji je nesposoban za rasuđivanje, pod uslovom da je to pravično s obzirom na imovinsko stanje štetnika i oštećenog. U drugom slučaju, za štetu koju je prouzrokovao maloletnik koji je sposoban za rasuđivanje, odgovaraju njegovi roditelji po osnovu pravičnosti, a pod uslovom da je to pravično s obzirom na imovinsko stanje oštećenog i roditelja i pod uslovom da se naknada štete ne može dobiti od štetnika kao maloletnog lica. Prema tome, odgovornost roditelja neće postojati ako je maloletnik uračunljiv i imovinski toliko sposoban, da oštećeni od njega može primiti naknadu.

3.4 Objektivna odgovornost

Opšte napomene. Objektivna odgovornost se ne vezuje isključivo za fizička lica, već je vezana i za pravna lica, a postoji bez obzira na krivicu za prouzrokovanu nedopuštenu štetu. Postoji nekoliko slučajeva objektivne odgovornosti, kojima valja posvetiti dužnu pažnju.

Odgovornost poslodavca prema trećim licima. Za štetu koju njegov zaposleni u radu ili u vezi sa radom prouzrokuje trećem licu, odgovora pravno lice⁸ u kojem je zaposleni radio u trenutku prouzrokovanja štete. Pravno lice se može osloboditi odgovornosti, ako dokaže da je njegov zaposleni preduzeo sve neophodne mere da do štete ne dođe tj. da je radio onako kako je trebalo. Oštećeni ima pravo da zahteva naknadu štete kako od pravnog lica, tako i od zaposlenog u pravnom licu ili i od pravnog lica i njegovog zaposlenog (solidarna odgovornost). Kada pravno lice naknadi štetu trećem licu i to onu štetu, koju je prouzrokovao zaposleni u pravnom licu, pravno lice ima pravo da od svog zaposlenog, koji je štetu prouzrokovao zahteva naknadu plaćenog iznosa (regresna obaveza).

Odgovornost poslenika za lica koja rade po njegovom nalogu. Kada poslenik⁹ ne obavlja lično posao, već preko drugih lica koja rade po njegovom nalogu¹⁰, onda poslenik odgovara za štetu koju ta druga lica radeći po nalogu poslenika, prouzrokuju naručiocu u obavljanju ugovorom preuzetog posla. Dakle, poslenik u tom slučaju odgovara naručiocu kao da je sam lično izvršio posao, a ne preko svojih pomoćnika, a to znači da je odgovornost poslenika za štetu prouzrokovanu naručiocu, objektivna odgovornost bez obzira na krivicu njegovih pomoćnika, ali samo za one radnje pomoćnika koje su u vezi sa izvršenjem ugovorom preuzetog posla. Za one protivpravne radnje koje se ne tiču izvršenja ugovorom preuzetog posla, za štetu prouzrokovanu naručiocu, ne odgovara poslenik, već njegovi pomoćnici.

⁸ Vidi: član 170. Zakona o obligacionim odnosima

⁹ Poslenik je preduzimač ili izvođač radova koji se ugovorom o delu zaključenim sda naručiocem, obavezuje da obavi određeni posao, kao što je izrada ili opravka neke stvari ili zvršenje nekog fizičkog ili intelektualnog rada. Obavezi poslenika odgovara obaveza naručioca da mu za zvršenje konkretnog posla plati naknadu.

¹⁰ Radi se o licu koje nije zaposleno kod poslenika (nije u pravnom radnom odnosu sa poslenikom), već su sa poslenikom u pravnom odnosu po osnovu ugovora o nalogu.

Odgovornost pravnog lica za štetu koju prouzrokuje njegov organ. Pravno lice odgovara i za štetu koju njegov organ prouzrokuje trećem licu u vršenju ili u vezi sa vršenjem svojih funkcija. I u ovom slučaju pravno lice ima pravo od svog organa, koji je štetu prouzrokovao trećem licu, namerno ili krajnjom nepažnjom, zahteva naknadu isplaćenog iznosa, nakon što je naknadu štete isplatilo oštećenom.

Odgovornost za štetu od opasne stvari ili opasne delatnosti. *Opasne stvari* su sve pokretne i nepokretne stvari koje svojim položajem, svojstvima ili samim postojanjem, predstavljaju povećanu opasnost za okolinu¹¹. U suštini, pojam opasne stvari je jedan pravni standard, koji nije apsolutan, već relativan. Tako su neke stvari opasne samim tim što postoje¹², druge su stvari opasne zbog položaja u kojem se nalaze¹³, treće stvari mogu biti opasne ili bezopasne u zavisnosti od toga da li su u stanju mirovanja ili kretanja¹⁴. Prema tome, pojam opasne stvari je elastičan i direktivan i unapred se ne može reći koje se sve stvari smatraju opasnim, a što znači da ne postoji spisak opasnih stvari, pa se zato u svakom konkretnom slučaju mora utvrđivati, da li je neka stvar opasna ili bezopasna sa stanovišta propisa o odgovornosti za štetu. *Opasne delatnosti* su one od kojih preči veća, neuobičajena opasnost štete, koja se ne može uvek izbeći niti uz najveću moguću pažnju¹⁵. Odgovornost za štetu prouzrokovanu opasnim stvarima ili opasnim delatnostima, ne temelji se na krivici, već na *stvorenom riziku*. Za štetu od opasne stvari odgovora njen imalac, a za štetu od opasne delatnosti odgovora lice koje se njom bavi. Imalac opasne stvari ipak se može osloboditi odgovornosti ako dokaže da šteta potiče iz nekog uzroka koji se nalazio van stvari, a čije se dejstvo nije moglo predvideti ili nije moglo izbeći ili nije moglo otkloniti. Imalac opasne stvari se može osloboditi odgovornosti i ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenog ili trećeg lica, a koju radnju on nije mogao predvideti i čije posledice nije mogao izbeći ili otkloniti.

Odgovornost usled terorističkih akata, javnih demonstracija ili manifestacija. Za štetu nastalu smrću, telesnom povredom ili oštećenjem ili uništenjem imovine fizičkog lica, usled akata nasilja ili terora, kao i prilikom javnih demonstracija ili manifestacija, odgovara država, čiji su organi bili dužni da spreče takvu štetu¹⁶. Kada država naknadi štetu oštećenom, ima pravo zahtevati naknadu isplaćenog iznosa od organizatora nasilja ili terora, organizatora javne demonstracije ili organizatora manifestacije, kao i od samog lica koje je štetu prouzrokovalo. Međutim, organizatori, učesnici i pomagači terora, javnih demonstracija ili manifestacija nemaju pravo na naknadu štete ako je teror, javna demonstracija ili manifestacija bila usmerena na podiranje ustavnog uređenja.

¹¹ Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima – član 136., Mihailo Konstantinović, Beograd, 1969.

¹² Npr. životinje, otrovi, eksplozivi, boce napunjene butan-gasom ili soda-vodom, nezaštićena jama na pločniku itd.

¹³ Npr. dimnjak na krovu, stepenište koje vodi na sprat, vodovodna ili kanalizaciona mreža u stanu ili kući, veliko drveno stablo staro nekoliko stotina godina od kojeg se otkidaju grane itd.

¹⁴ Npr. motorno vozilo nije opasno dok miruje, ako je propisno parkirano, ali postaje opasno kad se kreće, jer stvara veliku kinetičku energiju koja može postati rušilačka. Tako je isto i sa ostalim vrstama mašina, postrojenja i aparata koji se svakodnevno koriste.

¹⁵ To su npr. građevinski radovi, sportske priredbe, lomljenje i sečenje grana na stablu drveta ili obaranje stabala itd.

¹⁶ Vidi: član 180. Zakona o obligacionim odnosima

Odgovornost zbog uskraćivanja neophodne pomoći. Pružanje pomoći licu koje se nalazi u nevolji nije samo opšta moralna, već i pravna obaveza svakog čoveka, jer će fizičko lice koje bez opasnosti za sebe, uskratiti pomoć licu, čiji su život ili zdravlje očigledno ugroženi, odgovarati za štetu koja usled uskraćivanja pomoći nastane¹⁷.

Odgovornost u vezi sa obavezom zaključenja ugovora. Lice koje je po zakonu obavezno da zaključi ugovor, odgovorno je za štetu koja nastane, ako na zahtev zainteresovanog lica nije bez odlaganja zaključilo ugovor¹⁸.

Odgovornost u vezi sa vršenjem poslova od opšteg interesa. Pravno lice koje obavlja delatnost od opšteg interesa (npr. komunalnu delatnost), odgovorno je za štetu ako bez opravdanog razloga obustavi ili neredovno vrši svoju uslugu (ova vrsta odgovornosti se vezuje za tzv. poslovnu tj. ugovornu odgovornost, a ne za neposlovnu tj. vanugovornu odgovornost)¹⁹.

4. Obaveza na naknadu štete

4.1 Opšte napomene

Obaveza na naknadu štete kod građanskog delikta, nastaje kad postoji štetni događaj (delikt – protivpravno ponašanje), nedopuštena šteta i odgovornost za nedopuštenu štetu tj. kad postoji uzročna veza između štetnog događaja i štete i odgovornosti. Obaveza na naknadu štete može biti: naknada štete u naturi i naknada štete u obavezi isplate svote novca.

4.2 Naknada štete u naturi

Naknada štete u naturi može biti: (1) Individualna restitucija tj. uspostavljanje predašnjeg stanja odnosno stanja koje je postojalo pre prouzrokovanja štete u bukvalnom smislu; (2) Opravka oštećene stvari; (3) Generična restitucija tj. naknada štete davanjem stvari iste vrste, količine ili kvaliteta kao što su stvari na ime kojih se daje naknada.

4.3 Naknada štete u obavezi isplate svote novca

Ako naknada štete u naturi, nije moguća ili nije nužna ili ako ne otklanja u potpunosti štetu, obaveza naknade štete se može sastojati u obavezi isplate odgovarajuće svote novca na ime naknade štete. Obaveza naknade štete, kao i pravo na naknadu štete, nastaju u momentu prouzrokovanja štete.

5. Razlike između građanskog delikta i krivičnog delikta

Razlike između građanskog delikta i krivičnog delikta su sledeće: (1) Krivični delikt je za razliku od građanskog delikta, ono protivpravno delo koje je u zakonu označeno kao krivično delo, a sastoji se u povredi dispozicije krivičnopravne norme. (2) Jedno te isto protivpravno delo

¹⁷ Vidi: član 182. Zakona o obligacionim odnosima

¹⁸ Vidi: član 183. Zakona o obligacionim odnosima

¹⁹ Vidi: član 184. Zakona o obligacionim odnosima

može istovremeno biti i građanski delikt i krivično delo²⁰. U slučaju konkurencije krivičnog i građanskog delikta moguće su tri situacije: *prva*, krivični sud može u krivičnom postupku doneti odluku o naknadi štete ukoliko utvrdi postojanje krivičnog dela i krivične odgovornosti izvršioca, što je veoma retko u praksi; *druga*, kako je u pogledu postojanja krivičnog dela i krivične odgovornosti izvršioca, građanski sud vezan za pravnosnažnu presudu krivičnog suda, kojom se optuženi oglašava krivim, građanski sud će do donošenja pravnosnažne presude krivičnog suda, kojom se optuženi oglašava krivim, odrediti prekid građanskog sudskog postupka po tužbi za naknadu štete protiv tuženog (optuženog u krivičnom postupku), a u nastavku postupka, doneti odluku o naknadi štete; *treća*, kako građanski sud nije vezan odlukom krivičnog suda kojom se optuženi oslobađa krivice za krivično delo stavljeno mu na teret, to je moguće da građanski sud utvrđuje postojanje građanskog delikta na strani lica, koje je kao optuženi krivičnom odlukom oslobođen krivice, a moguće je da građanski sud utvrđuje i postojanje podeljene odgovornosti između oštećenog i štetnika. (3) Jedno protivpravno delo može biti krivični delikt, koji nije i građanski delikt²¹. Obrnuto je takođe moguće, jedno protivpravno delo je građanski delikt koji nije krivično delo²². (4) Građanski delikt podrazumeva odgovornost za štetu koja ima cilj da se uspostavi stanje koje je postojalo pre nastanka štete (tj. ima za cilj restituciju). Krivično delo podrazumeva krivičnu odgovornost koja ima za cilj generalnu i specijalnu prevenciju kroz izrečenu sankciju tj. kaznu. (5) Moguće je izvršiti krivično delo, a da se krivično odgovora za pokušaj, što kod građanskog delikta nije moguće. (6) Kod građanskog delikta, štetnik može biti odgovoran po osnovu objektivne odgovornosti bez obzira na krivicu, a kod krivičnog dela nije moguća odgovornost bez krivice.

PITANJA NA OSNOVU KOJIH STUDENT MOŽE PROVERITI POZNAVANJE MATERIJE GRAĐANSKOPRAVNI DELIKTI

- 1) Da li su građanskopravni delikti dozvoljene ljudske radnje?
- 2) Koje su osnovne karakteristike građanskopravnog delikta?
- 3) U čemu se sastoji protivpravnost ponašanja kod građanskopravnog delikta?
- 4) Kakvo može biti protivpravno ponašanje?
- 5) Šta je posledica protivpravnog ponašanja?

²⁰ Npr. telesna povreda je u krivičnom zakoniku predviđena kao krivično delo, a s druge strane je i građanski delikt, jer dovodi do obaveze na naknadu štete.

²¹ Npr. neuspeli pokušaj ubistva je krivično delo, ali kako usled tog krivičnog dela ne nastaje šteta, ono ne postoji kao građanski delikt.

²² Npr. Primus i Sekundus su susedi. Primusova stoka uđe u Sekundusov kukuruz i na taj način nanese Sekundusu štetu itd.

- 6) U kojim se slučajevima isključuje nedopuštenost protivpravnog ponašanja (štetnog događaja) i nedopuštenost štete?
- 7) Da li je samopomoć dozvoljena kad je šteta veća od one štete koja bi nastala da samopomoć nije preduzeta?
- 8) Da bi samopomoć bila dozvoljena, koji uslovi moraju biti ispunjeni?
- 9) Koji su oblici imovinske štete?
- 10) Koje su vrste odgovornosti za štetu?
- 11) Koji su stepeni subjektivne odgovornosti?
- 12) Koja lica ne odgovaraju za štetu bez obzira na krivicu?
- 13) Navedi slučajeve objektivne odgovornosti.
- 14) Šta je opasna stvar, a šta opasna delatnost?
- 15) Ko odgovara za štetu od opasne stvari, a ko odgovara za štetu od opasne delatnosti?